

homlokuk verejtékével kénytelenek megkeresni kenyérüket (La ilustre Fragona) vagy amint a cigányok bolygó életére szánják magukat (Preciosa).

Shakespeare, aki egyidőben élt Cervantessel, szintén megörökítette a deklasszált arisztokrata típusát. Mig azonban az ő Falstaffja fajtalan, részeges, önző fráter, aki csak saját személyével törődik és idegen tőle minden „becsületérzés“, addig Cervantes az idealizált feudalizmus legnemesebb vonásaival ruházta föl Don Quijotteot. Miért nevetséges Don Quijotte, az igazságtalanságok megtorlója, harcai és küzdelmei közi? Mert az agonizáló osztályok makacsságával, melyek nem akarják tudomásul venni a történelem ítéletét, nem értette meg a saját anakronizmusát. Éltek valaha hatalmas lovagok, nagy kiterjedésű uradalmak birtokosai, pajzssal, pallossal felfegyverezve, akik pompás paripákat táncoltattak és a legcsodálatosabb vállalkozásokat hajtották végre. Don Quijotte ezzel szemben szegény, sovány, öreg és magányos. Van pár hold földje s gazdagsága és gazdasszonya meg szolgája közt él. A pajzsa lemezpapirból készült, tőre rozsdás. Rosinante, mely az ő szemében tútesz Nagy Sándor Bucephalosán, csont és bőr csupán. Csatlósa Sancho közönséges paraszt, még lova sincs, csak egy dühös szamara. Quijotte nem óriásokkal harcol, hanem szélmalomokkal. Egve a jöttéves vágyától, csak bajt okoz, mindenütt, mint ünneprontó jelenik meg, akikkel találkozik, mind szabadulni akarnak jelenlététől, mert a Búsképű Lovag tolakodó idegen, sirból kikelt figura.

És Sancho Pansa? Mint Don Quijotte, ő is a feudális világhoz tartozik. Ő sem érti meg, hogy az uralkodó osztály az eltűnésre hivatott és egy másik uralkodó osztály hivatott helyettesíteni. Sokan Don Quijotteban az ideális lendületet, Sancho Pansában pedig a praktikus és reális világhoz való ragaszkodást látták. Felületes elemzés. Ha Sanchot nem is Don Quijotte szélsőséges fanatizmusa mozgatja, ha józan paraszti esze elől nincs is elzárva, hogy levonja a tanulságokat, amelyekkel a valóság urát sújtja, mégis nem kevésbé vakon ragaszkodik urához és a feudális rendszerhez. Mint Quijotte, ő is valami utópikus és patriarchális hűbérrendszerről álmodik, amelyben a jóságos ur és a hűséges szolga közt atyai viszonyok uralkodnak, valami olyan feudalizmusról tehát, amilyen a valóságban soha nem létezett. A feudalizmushoz való hűség korántsem jellemzi a 16. század parasztságát. Sancho szájából történelmileg elmaradt parasztrétegek beszélnek. Cervantes, mint a tönkrement nemesség írója, főleg ezeket ismerte.

Ha az irodalom az osztályharc tükre, ha minden művészi termék, még az is, amely legtávolabb esik a mindennapi élet esetlegességeitől, meghatározott társadalmi környezetbe ereszti mély gyökereit, csak néhány ritka zseninek adatott meg, hogy hiven fejezze ki korát. Ezek közt éles fényrel ragyog Cervantes. Shakespeare-rel és Rabelais-vel két kor határán áll. A kapitalizmus mozgalmas és véres kezdeti emelkedésekor a középkor árnyain merengett. Általa egy pillanatra öntudatra ébredt az emberiség. Felejthetetlen vonásokkal rajzolta meg a hanyatló feudalizmust és ezzel objektíve a feltörekvő polgárságot szolgálta, mely a múlt gátjai ellen küzdött. A szélmalom-szárnyak, amelyek földreterítik Don Quijotteot, azt jelképezik, hogy a bolygó lovagok kora lejárt s a kamárók kora következik.

(Páris)

Jean Fieville

A WDEJENKO ÉS REGÉNYE. A legújabb orosz regény (A. Avdejenko: *Ich Liebe*. — Malik Verlag) kellemetlen csalódást jelenthet annak, aki a cím után indulva a regényben tényleg a szerelem játékait szomjazza. Van szerelem is ebben a regényben, a majd 300 oldalas

könyv utolsó két oldalán megjelenik a nő és a férfi vállára hajtja a fejét. Nézik az eget, a futó felhőket, a tájat, a napot, de nem gügyögnek, még csak a cimszót sem mondják ki: „szeretlek.“ Helyette valami mást mutat a premier plan szövege. A nő csak ennyit nevet fel a férfirra: „Gyönyörű az élet“. Micsoda irtózatosságot ajándéka ez a mondat! Férfiélet, melyben ismeretlen az öröm, a nevetés, az otthon. És most a regényben az utolsó két oldalba sűrített szerelmi kicsengés: az öröm, a napfény realitása felperzseli az eddig volt életet. A változott életet szeretni lehet, szeretni kell és ezt ki kell és ki lehet ordítani. Az élet, szerelem, munka egybeolvadó, egymástól el nem választható, másult jelentkezése bizonyítja, hogy az életnek, szerelemnek, munkának a föld egy hatodán kezd egyetemes érvényű új értelme lenni.

Ez a regény nem is regény. Mint minden igaz írás: kordokumentum. Az író regénye, az író önéletrajza. Az íróé, aki sohasem volt író, az analfabétaé, aki nem is tudta, hogy a világon könyvek és betűk is vannak. Awdejenkoé, aki szegénységbe pusztult, alkoholba zúllott orosz munkáscsalád egyetlen életben maradt ivadéka. A széria-szegénység, alkohol, elzúllás — benne folytatódik: csavargó lesz, tolvaj, gyilkos, amíg el nem éri a bezprizornik végzete. Hogy a gyilkosból, mint lesz lakatos és mozdonyvezető, azon a Skid után már nem csodálkozunk. A csoda itt is megisméltódik: Awdejenko, akinek mindenütt máshol törvénytelenesen börtön és talán bitófa lett volna a végzete, itt megváltozott ember lesz: munkás, a munka orosz hőseinek egyike. Awdejenko regényének kulturhistóriai értéke: az egy élet folyamán megélt gyökeres változásnak a szembeállítását. A munkás sorsa a cári uralom idején és a munka megváltoztatott emberi értéke annyira ütik egymást, hogy szinte a valóságatlanság határán mozognak. Egy kicsit kevesebb talán több lett volna. A nyomor és lezüllesztés fekete pokolszineit túl élesen állítja szembe mostani mennyországszerű valóságával. De ki vehet ezért követ Awdejenkora, aki életével bizonyítja a pokol és ég földi létét, akit egy új társadalmi rend tényleg az elzúllás, a pokol torkából rántott ki. Awdejenko az ég és pokol különbségeit élte meg, aki így a dokumentálásnál természetesen nem igen törődhet a kevesebb több volna fegyelem-törvényével. E helyett még ráadást ad: egy álm jelenetben az egész múlt életét muzeumba raktározza — okulásra. Az ilyen — Awdejenkónál érthető — felesleg a regény művészi szintjét súlycsztik, ahogy a megírás zökkenői még különböző stíláriis hatásokra utalnak... de egy író aki nemrég még analfabéta volt, tolvaj és gyilkos, írhat-e zökkenő nélkül. És regénye mégis európai irodalmi esemény, mert mindenkit meggyőző dokumentum egy másult élet embertmegváltó és művésztformáló erejéről.

(Stósz)

Fábry Zoltán

I VAN OLBRACHT: KARPATALJAI RIPORTKÖNYVEI. A csehszlovákiai értelmiség zöme pár év óta egyre növekvő érdeklődéssel fordul a Köztársaság egyik legsajátosabb és legkörülvitatottabb országrésze: Kárpátalja felé. Írók és művészek, társadalomtudósok és politikusok, etnográfusok és folkloristák egyre több figyelmet szentelnek ennek a földdarabnak. Beutazzák keresztül-kasul, tanulmányozzák viszonyait, élményeket, feldolgozandó anyagot gyűjtenek, megbámulják, mint valami exotikus tájat. És nem minden ok nélkül. Egy darab középkort talál itt a nyugatról idevetődő idegen, a tudatlanságnak és sötétségnek, a nyomornak és nincstelenségnek olyan méreteivel, amilyenekről sejtelmese sem volt. De nem is lehetett, mert az elmaradottságnak, az állati sorban való megrekedtségnek oly' döbbenetes tényeivel talán sehol máshol nem találkozhat, mint itt. A társadalmi és gazdasági ellentékek ta-